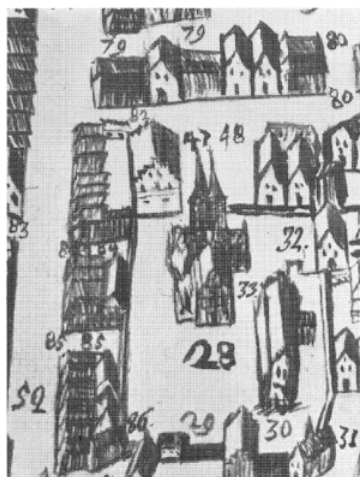

Det gamle Rådhus

Her ses Domkirken og bygningerne omkring i 1677.

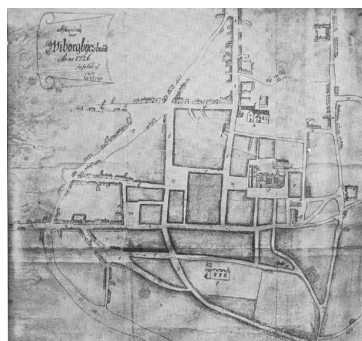
Bygning nr. 47 med de kamtakkede gavle er det gamle rådhus.

Engang – i middelalderen – lå her byens rådhus. Det var opført i røde sten, var i to etager med kælder under, og det havde kamtakkede gavle. Alt det ved vi fra et lille billede på et kort over Viborg fra 1677, men ellers ved vi kun, at byen havde et rådhus i 1467, og at det i 1584 lå på det lille torv over for Domkirken.

Vi ved heller ikke så meget om, hvad man foretog sig på Rådhuset dengang, bortset fra at byfogeden – datidens politimester – holdt til her sammen med bødlen, hvis arbejdsplads ellers var på torvet foran rådhuset. Huset var også mødested for byens råd, der bestod af 8 rådmænd og 2 borgmestre, valgt blandt byens velhavende købmænd og håndværkere.

De sørgede for inddrivelse af skatter og afgifter både til byen og kongen, og de stod bag ved borgernes oprør mod den katolske biskop i reformationstiden.

Vi ved, at der i kælderen under rådhuset var indrettet fængselsrum, men der var også plads til en vinkælder med udskænkning.

Christen Sørensen Testrups håndtegnede kort fra 1726, der viser brandtomterne omkring Domkirken.

En lys juni dag i 1726 opstod der i et værtshus på Hjultorvet en af de frygtede bybrande, som lagde så godt som alle bygninger øde, der lå øst for Hjultorvet og herunder også rådhuset.

Byen var i løbet af en enkelt dag blevet totalt forarmet og måtte søge hjælp hos kongen til genopbygningen. Her var det byens held, at lederen af Danske Kancelli, Christian Møinichen, var nært knyttet til Viborg, takket være familieband og en tidligere ansættelse som amtsforvalter og landsdommer i Viborg. Han gik i forbøn for byen hos kongen, og der blev udskrevet en særlig skat i hele kongeriget, der indbragte i hvert fald

godt 52.000 rigsdaler. Heraf skænkede kongen de 10,000 til Møinichen som tak for indsatsen. Møinichen hyrede hurtigt en af tidens bedste og mest erfarne arkitekter og bygmestre – Claus Stallknecht fra Altona – til at tegne og stå for byggeriet af de offentlige bygninger: Domkirken, Søndre Sogns kirke, bispegården og rådhuset.

Frontonen over hoveddøren med Kong Frederik den fjerdes monogram og årstallet 1728 under.

Rådhuset var åbenbart blevet helt ødelagt ved branden, og Stallknecht startede med at rive det ned til fundamentet. Dog forpligtigede han sig til at genindrette kælderrummene og i øvrigt bruge fundamentet fra det nedbrændte hus. Grundstenen blev nedlagt i juni 1728, og ved rejsegildet i september, da spiret med guldkrone kom på plads, digtede provst Tychonius følgende:

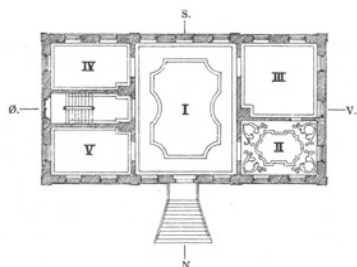
*Rejs dig, Viborg, af din Aske,
Slæng den gamle svedne Dragt,
Se det faldne Grus kan baske
Med en kongeværdig Pragt.
Se kuns, hvor det Raadhus ny
Rækker Spir mod højen Sky,
viser Landet sine Taarne
Stoltere end som tilforne.*

Her er bygningen fotograferet i 1914.

I januar 1730 stod huset helt færdigt til brug, sådan som det ser ud i dag. Huset var dog stadig byens rådhus, så indretningen kom til at svare ret nøje til det nedbrændte hus. I kælderen var der fængselsceller under de gamle middelalderlige hvælvinger. Her var der muret svære jernringe ind i væggen, som fangernes fodlænker kunne fastgøres i, og her sad de forhærdede forbrydere: mordere og barnemordersker, tyveknægte og oprørere mod den kongelige orden.

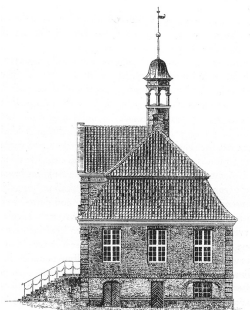
Ved siden af fængselscellerne blev der plads til den kommunale brandsprøjte, som man klogelig havde anskaffet sig oven på den store brand i 1726, og så havde arrestforvareren sine værelser her ved siden af borgervæbningens vagtstue.

Grundplan af stueetagen.

Den smukt svungne ydertrappe førte op til den høje stueetage, der var anderledes fornemt indrettet. Her var der højt til loftet, udsmykket med fint stuk, der var store vinduer, som gav smukt lys i alle rum, og så var der trægulv overalt og døre med fine udkæringer. Det fornemste rum var selve den store rådhusal, der strakte sig i hele husets bredde. Her holdtes de store rådhusforsamlinger, men også fornemme baller i anledning af kongelige fødselsdage med spisning og dans bagefter til stadsmusikanternes toner.

I slutningen af 1700-tallet havde byens fået noget så moderne som en avis, som bragte omhyggelige referater af disse fester med opremsning af de tilstedeværendes navne og titler – det var især byens fornemme embedsmænd, som kom til ballerne – og også omtale af selve festens forløb. Man startede med spisning med østers, steg og kage og hertil udkænkedes vin, som var nødvendig til de mange skåler, der blev udbragt ikke blot for de kongelige fødselarer, men også for de tilstedeværende embedsbrødre.

Bygningens vestgavl i 1905.

Om de samme embedsbrødre har kunnet stå op til sidst vides ikke, men efter spisningen blev bordene ryddet, og der blev spillet op til menuet og engelske danse, mens man i pauserne kunne forfriske sig med punchen. Ikke så mærkeligt at festerne varede til den lyse morgen, hvor man kunne se de pæne borgere sejle hjem til deres senge. De kongelige fødselsdage lå i slutningen af 1700-tallet i januar og februar, så natten har været lang til fest og drikkelag.

De fire siderum i stueetagen var indrettet til byens administration med det fornemste – det nordvestlige til magistraten selv. Her samledes borgmestre og rådmænd til deres møder og ordnede de daglige affærer under det smukke stukloft, som kun findes her, sammen med en anden bekvemmelighed - en toetages kakkelovn. I det sydvestlige rum herskede rådstueretten, der afgjorde civile retssager, mens bytinget afgjorde rent

politimæssige sager i magistratens rum. Senere holdt fattig- og forligskommissionen til her.

Museets østgavl med en nu nedlagt dør.

Det sydøstre rum var fra starten provste- og landemødesal, hvor præsterne i stiftet holdt deres møder, senere blev det møderum for et af herredstingene.

I det nordøstlige rum blev der holdt session, herredstinget for Middelsom og Sønderlyng holdt sine møder her og senere de udvalgte borgere og borgerrepræsentanter.

Det store loftsrum over stueetagen tjente nærmest som en slags pulterrum, hvor papirer og andet kunne anbringes. Der var dog indrettet et værelse i nordsiden ud mod kvisten, hvor gældsfinder kunne afsone deres straf. Her opholdt de sig på deres kreditorer bekostning og kunne modtage mad og anden forsyning udefra. Måske er det hårdkogte æg, indpakket i en avis, resten af en sådan "madpakke". Ægget blev fundet under en af de mange ombygninger af huset, som har fundet sted i de næsten 300 år huset har eksisteret.

Renæssancestuen fra den gang Viborg Stiftsmuseum havde til huse i bygningen.

Midt i 1800-tallet under de slesvigske krige fungerede rådhuset som militært lazaret, og i anden halvdel af 1800-tallet var huset blevet for småt til de mange aktiviteter, der skulle have plads. Man vedtog derfor at bygge et helt nyt rådhus og arresthus nord for Domkirken, og da det stod færdigt i 1874 blev Stallknechts bygning til "det gamle rådhus". I 1889 blev bygningen solgt til byens oldsagssamling, som indrettede museum her for sin samling, der i løbet af de næste 50 år bredte sig til hele huset og skiftede navn til Viborg Stiftsmuseum.

Efter 1980 flyttede den kulturhistoriske samling til Hjultorvet, og i stedet flyttede Skovgaard Museet sine samlinger af værker af Skovgaard slægten ind i huset.

v/ Marianne Bro-Jørgensen